

Такризи

муқарризи расмӣ, доктори илмҳои фалсафа, Қаҳҳоров Ғаюр Ғафурович ба диссертатсияи Холов Фаррух Начмиддинович дар мавзӯи «Фарҳанги бозаргонӣ ҳамчун омили рушди ҷомеаи муосири Тоҷикистон: таҳлили иҷтимоӣ-фалсафӣ» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзоди илмҳои фалсафа аз рӯи ихтисоси 6.3.7 - Фалсафаи иҷтимоӣ

Мутобиқати мавзӯ ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Диссертатсияи Холов Фаррух Начмиддинович «Фарҳанги бозаргонӣ ҳамчун омили рушди ҷомеаи муосири Тоҷикистон: таҳлили иҷтимоӣ-фалсафӣ» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзоди илмҳои фалсафа аз рӯи ихтисоси 6.3.7- Фалсафаи иҷтимоӣ пурра мувофиқат менамояд.

Мубрамии мавзӯи таҳқиқ. Дар шароити ҷаҳонишавии иқтисодӣ ва густариши муносибатҳои бозорӣ, масъалаи ташаккул ва рушди фарҳанги бозаргонӣ ба яке аз омилҳои калидии пешрафти ҷомеа табдил ёфтааст. Ҷумҳурии Тоҷикистон низ, ҳамчун кишвари рӯ ба рушди иқтисоди бозорӣ, ба таҳкими арзишҳо, меъёрҳо ва рафторҳои хоси фарҳанги бозаргонӣ ниёз дорад, зеро маҳз ҳамин унсурҳо метавонанд ба рушди устувори иқтисодӣ ва иҷтимоӣ мусоидат намоянд. Мубрамияти мавзӯи мазкур пеш аз ҳама дар он зоҳир мегардад, ки дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон раванди гузариш аз иқтисодиёти маъмури ба иқтисоди бозорӣ ҳанӯз ҳам идома дорад. Дар ин раванд, на танҳо ислоҳоти сохтории иқтисодӣ, балки ташаккули ҷаҳонбинӣ ва фарҳанги нави иқтисодӣ низ аҳаммияти аввалиндараҷа пайдо мекунад. Фарҳанги бозаргонӣ ҳамчун маҷмӯи донишҳо, арзишҳо, меъёрҳои ахлоқӣ ва рафторҳои иҷтимоӣ, ки фаъолияти соҳибдорӣ ва муносибатҳои бозориро танзим меkunанд, метавонад ба баланд бардоштани самаранокии иқтисодӣ, шаффофият ва рақобатпазирӣ мусоидат намояд. Аз нигоҳи иҷтимоӣ-фалсафӣ, омӯзиши фарҳанги бозаргонӣ имконият медиҳад, ки робитаи байни иқтисод, ахлоқ ва фарҳанг дар ҷомеа амиқтар дарк карда шавад. Дар шароите ки баъзе мушкилот, аз қабili фасод, безътимодӣ ба

ниходҳои иқтисодӣ, ва паст будани сатҳи маърифати иқтисодӣ мавҷуданд, таҳқиқи ин мавзӯ аҳаммияти махсус касб мекунад. Ташаккули фарҳанги бозаргонӣ метавонад ба рушди масъулиятшиносӣ, ростқавлӣ, эҳтиром ба қонун ва таҳкими эътимоди иҷтимоӣ мусоидат намояд.

Диссертант бамаврид қайд менамояд, ки рушди соҳибкории хурду миёна, ки яке аз самтҳои афзалиятноки сиёсати иқтисодии Тоҷикистон мебошад, бевосита ба сатҳи фарҳанги бозаргонӣ вобаста аст. Бе ташаккули муҳити фарҳангии мусоид, ки арзишҳои инноватсионӣ, ташаббускорӣ ва рақобати солимро тарғиб мекунад, ноил шудан ба рушди устувор душвор мегардад. Бо дарназардошти омилҳои зикршуда, диссертант чунин қайд менамояд, ки фарҳанги иқтисоди бозаргонӣ ба мисли дигар навъҳои фарҳанг, дониш ва аксиомаҳои соҳаи бозаргониро, ки дар доираи имконоти методологии фалсафа таҳлил шуда, тамоил ва унсурҳои иҷтимоии бозаргониро ошкор менамояд, фаҳмида мешавад. Аз ин рӯ, фарҳанги бозаргонӣ пеш аз ҳама як намуди фаъолияти инсон аст, ки бо роҳи мубодилаю муошират эҳтиёҷот ва талаботи мардумро дар раванди муносибатҳои бозорӣ қонеъ мегардонад. Бозор бошад, бевосита маконест, ки дар он ҷо байни фурӯшандагону харидорон раванди хариду фурӯши молу маҳсулот, муоширати байни муштарӣёну субъектҳои бозор сурат мегиранд. Ё худ бозор ин маҷмуи муносибатҳои иқтисодию иҷтимоӣ дар самти мубодила ва иртибот ба ҳисоб рафта, ба воситаи онҳо байни мизочон мубодилаи молу маҳсулот ва хизматрасониҳо сурат мегиранд. Ташаккулу инкишофи бозор, асосан ба тақсимои ҷамъиятии меҳнат иртибот дорад.(С.5)

Дарачаи наwgонии натиҷаҳо дар диссертатсия ва нуқтаҳои илмие, ки барои ҳимоя пешниҳод мешаванд.

Довталаби дараҷаи илми кӯшиш намудааст фарҳанги бозаргониро ҳамчун ниҳоди махсуси иҷтимоӣ дар шароити рушди ҷомеаи муосири

Тоҷикистон ба риштаи таҳқиқ кашида, дар ин замина ба навгонҳои муайяни илмӣ даст ёбад. Аз ҷумла:

- кӯшиш ба харҷ додааст, ки мафҳуми фарҳанг ва фарҳанги бозаргонӣ дар концепсияҳои гуногуни илмӣ мавриди таҳлили муқоисавӣ қарор гирифта, категорияҳои “муоширати иҷтимоӣ” ва “фаъолияти бозаргонӣ” ҳамчун категорияҳои байнифаннии таҳқиқи ҷомеа таҳлилу муқоиса карда шуданд;

- моҳияти фалсафӣ-иҷтимоии падидаи бозаргонии озод дар ҷомеа ошкор гардида, ниҳоди бозаргонӣ ва ҷанбаҳои иҷтимоии он дар танзими муносибатҳои ҷамъиятӣ нишон дода шуданд;

- соҳибқорӣ иҷтимоӣ ва ҷанбаҳои гендерӣ дар системаи бозаргонӣ ва феномени таваккалӣ дар фарҳанги бозаргонӣ ва зарурати татбиқи он дар раванди рушди ҷомеаи муосири Тоҷикистон дар асоси таҳлили муқоисавӣ баррасӣ шудааст;

- тавассути равишҳои асосии таҳқиқи фалсафӣ масъалаи ҷойгоҳи фалсафаи ахлоқ дар танзими муносибатҳои бозаргонӣ нишон дода шудааст;

Навгонҳои пешниҳодшуда бо нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда алоқаманд ва аз лиҳози илмӣ асоснок мебошанд. Зимнан, диссертант дар асоси ҳалли вазифаҳои бамиёнгӯзошта нуктаҳои илман асоснокро ба дифоъ пешниҳод намудааст. Аз ҷумла:

- фарҳанги бозаргонӣ бори аввал ҳамчун падидаи мураккаби иҷтимоӣ-фалсафӣ дар шароити мушаххаси ҷомеаи муосири Тоҷикистон ба таври системавӣ таҳлил шудааст;

- моҳият ва сохтори фарҳанги бозаргонӣ (арзишҳо, меъёрҳо, ҷаҳонбинӣ ва рафторҳои иқтисодӣ) бо дарназардошти хусусиятҳои миллӣ ва фарҳангии ҷомеаи тоҷикистонӣ муайян карда шудааст;

- нақши фарҳанги бозаргонӣ дар таъмини рушди устувори иҷтимоӣ ва иқтисодӣ, баланд бардоштани сатҳи рақобатпазирӣ ва эътимоди ҷамъиятӣ асоснок карда шудааст;

– робитаи мутақобилаи фарҳанги бозаргонӣ бо ахлоқ, ҳуқуқ ва сиёсати давлатӣ дар шароити иқтисоди бозорӣ таҳлил гардидааст;

– омилҳои иҷтимоӣ ва фарҳангӣ, ки ба ташаккул ва рушди фарҳанги бозаргонӣ дар Тоҷикистон таъсир мерасонанд (анъанаҳо, тафаккури иҷтимоӣ, сатҳи маърифати иқтисодӣ), муайян ва гурӯхбандӣ шудаанд;

– самтҳои асосии тақмили фарҳанги бозаргонӣ дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон пешниҳод гардидаанд;

Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаю тавсияҳои дар диссертатсия ифодаёфта. Асоснокӣ ва эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ дар баёни мантикии муҳокимаю хулосабарориҳо, пайдарҳамии фикру андешаҳо, мувофиқати усулҳои таҳқиқоти ба ҳадафу вазифаҳои гузошташуда асос меёбад. Навгониҳо, хулоса ва тавсияҳои илмӣ диссертатант асоснок ва боэътимод буда, мухтавои кори илмиро инъикос ва мазмуну моҳияти диссертатсияро ифода менамоянд.

Ҳаҷм ва сохтори диссертатсия. Диссертатсияи Холов Фаррух Начмиддинович аз муқаддима, се боб, нӯҳ зербоб, хулоса ва рӯйхати адабиёти истифодашуда иборат буда, ба талаботи таҳияи рисолаҳои илмӣ ҷавобгӯ мебошад. Ҳаҷми қисматҳои диссертатсия ба ҳамдигар алоқаманд буда, ҷиҳати ноил гардидан ба ҳадафи гузошташуда нигаронида шудаанд. Дар муқаддима аҳамияти мавзӯ асоснок карда шуда, дараҷаи омӯзиши он арзёбӣ гардида, объекту предмет, ҳадафу вазифаҳо, асосҳои назарию методологӣ, наwgониҳои илмӣ ва аҳамияти назарию амалии он муайян карда шудаанд.

Боби якуми диссертатсия – «Фаҳмиши мафҳумҳои “фарҳанг” ва “фарҳанги бозаргонӣ” дар концепсияҳои гуногуни илмӣ» хусусияти методологӣ ва заминавӣ дошта, ба ифодакунандаи рафтору кирдор, фаъолияти оммаи мардумро, ки ҳадафи буданашон аслан, вучуди биологӣ аст, дар бар мегирад. Оммаи мардум фаъолияти худро баҳри сипарӣ намудани умри хеш дар ҳудуди фаҳмишҳо ва манфиатҳои

муваққати фардӣ равона месозанд. Барои онҳо машғул гардидан ба корҳои эҷодкорӣ муҳим намебошад. Рушд ва таҳаввули ин шакли фарҳангро мутахассисон ба пайдоиши санъати киноматография мувофиқ медонанд. Яъне, афзоиш ёфтани асарҳои намоишии фантастикӣ ва маводи сохтаи визиуалӣ доираи алоқамандон ба фарҳанги авомонаро васеъ гардонид. Дар он диссертант асосҳои ҷаҳонбинии илмиро муайян ва дар асоси сарчашмаҳои муътамад онҳоро таҳлилу баррасӣ намудааст. Тибқи таъкиди доктараби дараҷаи илмӣ «муҳиммияти фалсафаи бозаргонӣ барои ҳаёти инсон, дар таҳлилҳои олимон фалсафаи бозаргонӣ, пул, даромад ва соҳибкорӣ мавқеи хоссаро ишғол мекунад. Аз як тараф, ин раванд характери илми иқтисодиро инъикос намояд, аз тарафи дигар, фаҳмиши қувваҳои дохилӣ, ангежа, сабаб, шуур, мафкура ва дигар самтҳои фаъолияти бозаргонӣ метавонанд ҳолати руҳии муносибатҳои иҷтимоиро дар сохтори бозаргонӣ муайян намояд».(С. 28)

Вобаста ба шароитҳои муосир арзишҳои аслии фаъолияти бозаргонӣ дар шакли возеҳтар дарк ва муайян карда мешаванд. Илми таърих асосан ба омӯзиши шароити пайдоиш, марҳилаҳои рушд ва роҳҳои ташаккули муносибатҳои иқтисодӣ ва бозаргониро баррасӣ менамояд. Аммо фалсафаи иҷтимоӣ диққати худро ба дарки маъно, моҳият ва муҳтавои ботинии ин падида равона месозад. Дар доираи он, пеш аз ҳама, робитаҳои консептуалӣ, ҷанбаҳои равоӣ ва меъёрҳои ахлоқӣ, ки хусусияти фалсафӣ доранд, таҳлил мегарданд. Дар натиҷа, ҳамгироии ин ду равиш иқтисодӣ ва иҷтимоӣ-фалсафӣ имконият фароҳам меорад, ки бозаргонӣ ҳамчун падида аз дидгоҳҳои гуногун ва ба таври ҳамҷониба шарҳ дода шавад. Бо вучуди ин, бояд зикр кард, ки фалсафаи иҷтимоӣ ба таҳлили мустақими категорияҳои классикии иқтисодӣ, аз қабيلي нарх, даромад, қарз, хариду фурӯш, мубодила, воситаҳои муомилот, шаклҳои истехсол ва арзиши моликият машғул намешавад. Баръакс, он ин равандҳоро бештар дар заминаи таъсири

иҷтимоӣ-фарҳангӣ, арзишҳои маънавӣ ва муносибатҳои инсонӣ мавриди баррасӣ қарор медиҳад.

Диссертант дар боби мазкур таъкид мекунад, ки «дар ҷомеаи иттилоотии пасосаноатӣ сохторҳои иттилоотӣ ҳамчун ғоида ва манбаи сармояи инсонӣ ҳисобида мешаванд ва қорбарӣ дар интернет барои ҳар як соҳибқор худ ҳамчун сармоя ба ҳисоб меравад. Ҳамзамон, сармояи инсонӣ шакли мавҷудияти соҳибқориро ташкил медиҳад ва як ҷузъи тарзи ҳаёти фард ҳамчун истеъмолкунандаи маҳсулот дар ҷомеа мебошад».(С.31)

Фарҳанги бозаргонӣ ҳамчун падидаи мураккаби иҷтимоӣ-фалсафӣ дар рушди ҷомеаи муосири Тоҷикистон нақши муҳим ва бисёрҷанба дорад. Таҳлил нишон дод, ки фарҳанги бозаргонӣ на танҳо маҷмуи донишҳо ва малақаҳои иқтисодӣ, балки пеш аз ҳама низоми арзишҳо, меъёрҳои ахлоқӣ ва шаклҳои рафтори иҷтимоӣ мебошад, ки ғаъолияти бозорӣ ва соҳибқориро танзим менамоянд.

Дар раванди таҳқиқ диссертант муайян намудааст, ки рушди устувори иқтисодӣ ва иҷтимоии ҷомеа бевосита ба сатҳи ташаккули тафақури фарҳанги бозаргонӣ вобаста аст. Маҳз мавҷудияти арзишҳои рушди ростқавлӣ, масъулиятнокӣ, эътимод ва эҳтиром ба қонун заминаи муносибатҳои солими бозориро фароҳам меорад. Ҳамзамон, натиҷаи таҳқиқоти илмӣ нишон медиҳад, ки дар шароити гузариш ба иқтисоди бозорӣ, ҷомеаи Тоҷикистон ба таҳкими фарҳанги нави иқтисодӣ ва бозаргонӣ ниёз дорад. Инчунин, таҳлили мавзӯи илмӣ нишон медиҳад, ки фарҳанги бозаргонӣ дар ҳамбастагӣ бо омилҳои иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва маънавӣ ташаккул меёбад ва метавонад ба баланд бардоштани сатҳи маърифати иқтисодӣ, рушди соҳибқорӣ ва таҳкими эътимоди иҷтимоӣ мусоидат намояд.

Дар маҷмуъ, боб ба хулосае иктифо меёбад, ки бидуни ташаккули фарҳанги бозаргонии муосир ноил шудан ба рушди устувор ва рақобатпазирии ҷомеа ғайриимкон аст. Аз ин рӯ, таҳкими он ҳамчун яке аз самтҳои муҳимми сиёсати иҷтимоӣ ва иқтисодии давлат бояд мавриди таваҷҷуҳи ҷиддӣ қарор гирад.

Боби дуюми диссертатсия ба таҳлили – Ниҳоди фарҳанги бозаргонӣ ва моҳияти иҷтимоии он» бахшида шуда, диссертант онро дар доираи се зербоб баррасӣ намудааст. Тарзи масъалагузории диссертант дар қисмати мазкур мувофиқи матлаб мебошад. Ниҳоди фарҳанги бозаргонӣ як шакли махсуси ниҳоди иҷтимоӣ буда, маҷмуи меъёрҳо, арзишҳо, қоидаҳо ва механизмҳоеро дар бар мегирад, ки фаъолияти бозорӣ ва муносибатҳои иқтисодиро дар ҷомеа танзим менамоянд. Он на танҳо ба соҳаи иқтисод, балки ба ҳаёти иҷтимоӣ ва маънавии ҷомеа низ таъсири амиқ мерасонад. Ин ниҳод дар раванди таърихӣ ташаккул ёфта, вобаста ба сатҳи рушди ҷомеа ва хусусиятҳои фарҳангии он тағйир меёбад. Дар шароити ҷомеаи муосир, махсусан дар кишварҳои дорои иқтисоди бозорӣ, фарҳанги бозаргонӣ ҳамчун пояи муҳими рушди устувор баромад мекунад. Аз ҷумла, андешаи зерини диссертант доир ба он, ки «ниҳоди иқтисодӣ – ин ниҳоди махсус ба ҳисоб рафта, дар худ шаклҳои ташкили фаъолияти хоҷагидориро пешниҳод мекунад, тартиби алоқамандии байни субъектҳо дар мавриди истехсол, мубодила, тақсимот, истеъмоли неъматҳои моддӣ ва захирахоро дар раванди барқарорсозии фаъолият мувофиқ ба қабули меъёрҳои расмӣ ва ғайрирасмӣ, тартибот қабул карда, ба танзим медарорад» (С.70), ҷолиби диққат мебошад.

Дар таҳлили моҳияти ин ниҳод, пеш аз ҳама, бояд ба табиати духураи он диққат дод. Аз як тараф, фарҳанги бозаргонӣ ба соҳаи иқтисод тааллуқ дошта, бо равандҳои истехсол, мубодила ва истеъмол робитаи зич дорад. Аз тарафи дигар, он дорои мазмуни амиқи иҷтимоӣ

ва маънавӣ буда, ба ҷаҳонбинӣ, ахлоқ ва рафтори инсон таъсир мерасонад. Маҳз ҳамин хусусият имкон медиҳад, ки фарҳанги бозаргонӣ ҳамчун падидаи иҷтимоӣ-фалсафӣ баррасӣ гардад. Аз ҷиҳати сохторӣ, ниҳоди фарҳанги бозаргонӣ аз як қатор унсурҳои ба ҳам алоқаманд иборат аст: арзишҳои ахлоқӣ (ростқавлӣ, эътимод, масъулият), меъёрҳои рафтори иқтисодӣ (риояи шартнома, рақобати одилона), дониш ва маърифати иқтисодӣ, инчунин механизмҳои институтсионалӣ (қонунгузорӣ, низоми молиявӣ, бозор). Ин унсурҳо дар маҷмӯъ муҳити иҷтимоиро ташаккул медиҳанд, ки дар он фаъолияти бозорӣ ба таври самаранок амалӣ мегардад. Моҳияти иҷтимоии фарҳанги бозаргонӣ, пеш аз ҳама, дар нақши танзимкунандаи он зоҳир мегардад. Он муносибатҳои байни субъектҳои иқтисодиро ба тартиб дароварда, сатҳи эътимод ва ҳамкории иҷтимоиро баланд мебардорад. Дар ҷомеае, ки фарҳанги бозаргонӣ рушд ёфтааст, муносибатҳои иқтисодӣ бештар шаффоф, устувор ва бозътимод мегарданд. Баръакс, норасоии ҷунин фарҳанг метавонад ба густариши безътимодӣ, ғасод ва ноустувории иҷтимоӣ оварда расонад. Илова бар ин, фарҳанги бозаргонӣ ба ташаккули шахсият низ таъсири назаррас мерасонад. Он дар инсон хислатҳои чун ташаббускорӣ, масъулиятшиносӣ, мустақилияти иқтисодӣ ва эҳтиром ба қонунро инкишоф медиҳад. Дар ин замина, он ҳамчун воситаи муҳими иҷтимоисозӣ баромад мекунад, ки шахсро ба шароити иқтисоди бозорӣ мутобиқ месозад.

Ҳамин тавр, таҳлил нишон медиҳад, ки ниҳоди фарҳанги бозаргонӣ дорои моҳияти амиқи иҷтимоӣ буда, на танҳо фаъолияти иқтисодиро танзим мекунад, балки ба ташаккули муҳити иҷтимоӣ, рушди шахсият ва таъмини суботи ҷомеа таъсири бевосита мерасонад. Дар шароити ҷомеаи муосири Тоҷикистон, рушди ин ниҳод метавонад ҳамчун омилҳои муҳими пешрафти иқтисодӣ ва таҳкими низоми иҷтимоӣ арзёбӣ гардад. Хулосаҳои диссертант дар ин боб низ қобили дастгирӣ мебошанд.

Боби сеюм диссертатсия – Фалсафаи ахлоқ ва рушди фарҳанги бозаргонӣ дар шароити ҷомеаи муосири Ҷумҳурии Тоҷикистон бахшида шуда, аз се зербоб иборат аст.

Диссертант дар боби мазкур фалсафаи ахлоқро ҳамчун як баҳши муҳимми донишҳои фалсафӣ, меъёрҳо, арзишҳо ва принципҳои рафтори инсонӣ таҳлил намудааст. Диссертант ишорат ба он дорад, ки дар шароити иқтисоди бозорӣ, ки муносибатҳои иҷтимоӣ бештар ба манфиат, рақобат ва мубодила таъяс мекунад, нақши ахлоқ боз ҳам муҳимтар мегардад. Маҳз тавассути меъёрҳои ахлоқӣ фаъолияти бозаргонӣ шакли мутаносиб, инсонгаро ва иҷтимоӣ касб мекунад. Аз нигоҳи иҷтимоӣ-фалсафӣ, фарҳанги бозаргонӣ бидуни таъяс ба асосҳои ахлоқӣ-фарҳангӣ наметавонад ба таври устувор рушд намояд. Агар муносибатҳои бозорӣ танҳо ба манфиати моддӣ асос ёбанд, он метавонад ба беадолатӣ, фиреб, фасод ва заъфи эътимоди иҷтимоӣ оварда расонад. Аз ин рӯ, фалсафаи ахлоқ ҳамчун заминаи маънавии фаъолияти иқтисодӣ баромад намуда, рафтори иштирокчиёни бозорро танзим мекунад.

Дар шароити ҷомеаи муосири Тоҷикистон, ки дар марҳилаи таҳкими иқтисоди бозорӣ қарор дорад, робитаи байни ахлоқ ва фарҳанги бозаргонӣ аҳамияти махсус пайдо мекунад. Арзишҳои чун ростқавлӣ, адолат, масъулиятшиносӣ, эҳтиром ба ҳуқуқи дигарон ва риояи қонун бояд асоси фаъолияти соҳибкорӣ ва муносибатҳои иқтисодӣ бошанд. Ин арзишҳо на танҳо ба рушди иқтисодӣ, балки ба таҳкими суботи иҷтимоӣ ва эътимоди байни шаҳрвандон мусоидат менамоянд. Фалсафаи ахлоқ ҳамчунин ба ташаккули “этикаи соҳибкорӣ” мусоидат мекунад, ки дар он манфиатҳои иқтисодӣ бо масъулияти иҷтимоӣ ҳамгиро мешаванд. Соҳибкори муосир на танҳо бояд ба фоида таваҷҷуҳ кунад, балки ба таъсири фаъолияти худ ба ҷомеа, муҳити зист ва некӯахлоқии одамон низ

масъул бошад. Ин равиш ба ташаккули фарҳанги баланди бозаргонӣ мусоидат менамояд.

Тибқи таъкиди докталаби дараҷаи илмӣ – «дар пешравии фаъолияти бозаргонӣ маънавиёт, аз ҷумла, арзишҳои ахлоқӣ нақши муассир доранд. Агар дар фаъолияти бозаргонӣ ахлоқ коста гардида бошад, бевичдонӣ, баднафсӣ, ришвахӯрӣ, чашмбандӣ, риёкорӣ ва дигар зухуротҳои номатлуб ҷой дошта бошанд, пас, чунин шакли фаъолияти бозаргонӣ оянда надорад, дур намеравад ва ҳатман ба инкироз дучор мешавад». (с. 121)

Дар баробари ин, баъзе мушкилот, аз қабили сатҳи нокифояи маърифати ахлоқӣ, таъсири манфии омилҳои иҷтимоӣ ва баъзан авлавият додан ба манфиатҳои шахсӣ метавонанд рушди фарҳанги бозаргониро маҳдуд созанд. Аз ин лиҳоз, баланд бардоштани сатҳи маърифати ахлоқӣ, тарбияи ҷавонон дар рӯҳияи масъулият ва тақвияти арзишҳои миллӣ ва умумибашарӣ аҳаммияти калон дорад.

Ҳамин тавр, таҳлил нишон медиҳад, ки фалсафаи ахлоқ ҳамчун пояи маънавии фарҳанги бозаргонӣ баромад намуда, рушди онро дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон таъмин мекунад. Танҳо дар асоси ҳамохангии манфиатҳои иқтисодӣ бо меъёрҳои ахлоқӣ метавон ба рушди устувор, адолати иҷтимоӣ ва суботи ҷомеа ноил гардид. Дар ҷамъбасти боби мазкур метавон бо итминон иброз дошт, ки фалсафаи ахлоқ ҳамчун заминаи маънавии фаъолияти иҷтимоӣ ва иқтисодӣ, дар ташаккул ва рушди фарҳанги бозаргонӣ нақши ҳалкунанда мебозад. Таҳлили иҷтимоӣ-фалсафӣ нишон дод, ки бидуни устувории меъёрҳои ахлоқӣ, муносибатҳои бозорӣ наметавонанд ба таври самаранок ва устувор рушд намоянд. Бо қазовати илмӣ метавон хулоса кард, ки фарҳанги бозаргонӣ дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон на танҳо падидаи иқтисодӣ, балки низоми мураккаби арзишӣ ва ахлоқист, ки рафтори субъектҳои бозориро

танзим мекунад. Маҳз омезиши манфиатҳои иқтисодӣ бо меъёрҳои ахлоқӣ (ростқавлӣ, адолат, масъулиятшиносӣ ва эътимод) заминаи асосии рушди устувори иқтисодӣ ва таҳкими суботи иҷтимоиро фароҳам меорад. Ҳамзамон, муайян гардид, ки сатҳи рушди фарҳанги бозаргонӣ бевосита ба дараҷаи маърифати ахлоқӣ ва иҷтимоии ҷомеа вобаста буда, бе ташаккули этикаи соҳибкорӣ ва масъулияти иҷтимоӣ ноил шудан ба натиҷаҳои назаррас ғайриимкон аст.

Дар натиҷа, бо тақия ба таҳлили илмӣ метавон ба чунин қазоват расид: рушди ҷомеаи муосири Тоҷикистон дар шароити иқтисоди бозорӣ, пеш аз ҳама, ба таҳкими пояҳои ахлоқӣ ва ташаккули фарҳанги баланди бозаргонӣ вобаста мебошад. Аз ин рӯ, тақвияти арзишҳои ахлоқӣ, баланд бардоштани маърифати иқтисодӣ ва тарбияи масъулияти иҷтимоӣ бояд ҳамчун самтҳои афзалиятноки сиёсати давлатӣ ва рушди ҷомеа баррасӣ гарданд.

Аҳаммияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии диссертатсия.

Аҳаммияти назариявӣ ва амалии таҳқиқоти диссертатсионӣ дар он ифода меёбад, ки нуктаҳо ва хулосаҳои он метавонанд дар коркарди курсҳои махсуси таълимӣ, лексияҳо оид ба фалсафаи иҷтимоӣ, сотсиология, ва ғайра истифода шаванд. Инчунин, мукаммалрооти асосӣ ва тавсияҳои амалии доктлаби дараҷаи илмиро дар таҳқиқоти соҳаи фалсафаи иҷтимоӣ, антропология, дар шароити ҷомеаи муосири Тоҷикистон ҳамчун заминаи эмпирикии таҳқиқот хизмат мекунад.

Нашри натиҷаҳои таҳқиқ аз рӯйи мавзӯи диссертатсия.

Натиҷаҳои таҳқиқоти илмӣ довталаби дарадаи илмӣ дар 7 мақолаи тақризшавандаи илмӣ дар феҳрасти маҷаллаҳои илмӣ Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ворид буда, инъикос шудаанд. Хулосаҳои асосии таҳқиқоти диссертатсионии муаллиф дар 3 конференсияи ҷумҳуриявӣ байналмилалӣ маъруза гардидаанд. Ҳамаи мақолаҳои нашршуда ва маърузаҳои диссертант ба мавзӯи диссертатсия робитаи бевосита доранд.

Мутобикати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Таҳқиқоти диссертатсионии довталаб бо риояи талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба расмӣ дароварда шудааст. Довталаби дараҷаи илмӣ зимни таҳияи диссертатсия талаботи «Дастурамал оид ба тартиби барасмиятдарории диссертатсия, автореферати диссертатсия ва дигар маводи илмӣ»-ро, ки бо фармоиши раиси Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 27 декабри соли 2024, №493 тасдиқ шудааст, пурра ба инобат гирифтааст. Автореферат, ки аз диссертатсия бармеояд, ба талаботи дар

«Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ», ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30.06.2021, №267 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ мебошад.

Эродҳо нисбат ба мазмуну мухтавои диссертатсия.

1. Яке аз масъалаҳои муҳимми фарҳанги бозоргонӣ рақобати солим маҳсуб ёфта, рушди иқтисодиёт ва ҳалли босамари масъалаҳои иҷтимоӣ бо он робитаи ногузастанӣ дорад. Аз ин лиҳоз, диссертант бояд ин масъаларо дар асоси таҳлили муқоисавӣ бо яке аз давлатҳои ҳамсоҳ баррасӣ менамуд, беҳтар мешуд.

2. Маълум аст, ки соҳибкорӣ хурду миёна асоси бозори иқтисодиро ташкил медиҳанд. Бинобар ин, агар диссертант моҳият ва хусусияти ҳоси

ин шаклҳои соҳибкориро (аз нуқтаи назари соҳибкориҳои истеҳсолкунанда) дар рисолаи худ таҳлили воқеӣ менамуд, сифати кори илмӣ боз беҳтар мешуд.

3. Бо сабаби паст будани фарҳанги бозоргони нархҳои маҳсулоти талаботи аввалиндараҷаи аҳоли баланд мешавад. Ва ин масъала ба қобилияти харидории гурӯҳҳои иҷтимоии аҳоли таъсири манфӣ расонида сатҳи камбизоатиро зиёд мекунад. Аз ин лиҳоз, диссертант бояд ин ҳолатро дар мадди аввал гузошта, масъалаи индексатсияи сатҳи ҳаётро мавриди баррасӣ қарор медод.

4. Дар диссертатсия хатогиҳои грамматикӣ ба ҷашм мерасад.

Нуксон ва камбудии зикршуда аҳамияти назарӣю амалии диссертатсияи мазкурро коста намекунад ва ба муҳтавои кор таъсири манфии зиёд намерасонанд. Дар маҷмӯъ диссертатсияи **Холов Фаррух Начмиддинович** дар мавзӯи «**Фарҳанги бозаргонӣ ҳамчун омили рушди ҷомеаи муосири Тоҷикистон: таҳлили иҷтимоӣ-фалсафӣ**» дар дараҷаи зарурӣ таҳия гардида, кори мустакилона анҷомёфта ба ҳисоб меравад ва ба талаботи бандҳои 31, 33, 34 ва 35-и «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ», ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 тасдиқ шудааст, мувофиқ буда, муаллифи он сазовори дараҷаи илмӣ номзади илмҳои фалсафа аз рӯи ихтисоси 6.3.7 - Фалсафаи иҷтимоӣ мебошад.

Такриздиханда:

Доктори илмҳои фалсафа.

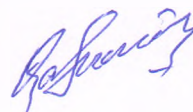
Сарҳодими илмӣи шуъбаи

сотсиололгияи Институти фалсафа ва

сиёсатшиносии ба номи А. Баҳоваддинови АМИТ

суроғаи 734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон

ш.Душанбе, хiebони Рӯдакӣ, 33, тел:937745900

Қахҳоров Ғ.Ғ

Имзои Қахҳоров Ғ.Ғ.-ро тасдиқ менамоям.

Нозири калони кадрӣ Институти фалсафа

ва сиёсатшиносии ба номи А. Баҳоваддинови АМИТ

«06» 04 соли 2026

Б. Абдурахмонзода